

S E M P O Z Y U M

TÜRKİYE'DE GEÇİŞ DÖNEMİ ADALETİ: DÖNÜŞEN ÖZNELER, YÖNTEMLER, ARAÇLAR

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ

2 7
2 8
2 9

K A S I M 2 0 2 0

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Geçiş dönemi adaleti alanı, baskıcı ve çatışma yaşamış otoriter rejimlerden, barışa ve demokrasiye geçişin sağlanmasının koşullarını araştırır. Geçmişte yaşanan şiddetin mirasıyla yüzleşmek için hayatta kalanların hakikat, adalet ve onarım arayışlarına yanıt olabilecek çeşitli çabalar, yöntemler ve yaklaşımlar içerir. Bitmek bilmeyen şiddet döngüsüyle sarılmış toplumlar, daha demokratik, adil ve barışçıl bir gelecek umuduyla yaklaşık yarım yüzyıldır geçiş dönemi adaletinin çerçevesini tartışmaktadır. Günümüzde devletin fail olduğu ya da göz yumduğu çoklu ve farklı şiddet türlerini yenilikçi ve farklı disiplinlerin (hukuk dışı) yöntem ve araçlarıyla ele almak, düşünmek gereği ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de geçiş dönemi adaleti tartışmaları, akademi ve sivil toplum alanlarında 2000’li yıllarda yaşanan kritik yargısal ve siyasal gelişmelerin ışığında ivme kazandı. 2008 yılı sonrası açılan yüksek profilli ceza davaları ve canlandırılan soruşturmalar, cezasızlık zırhının kısmen kırılacağına, inkâr edilen hakikatlerin aydınlatılacağına dair temkinli bir umut doğurdu. 2015’te şiddetin daha da tırmandığı çatışma dönemine girilmesi, 2016’daki darbe girişimi sonrası oluşan baskı ortamında sivil alanın ifade özgürlüğüne yer bırakmayacak biçimde ciddi boyutlarda daraltılması ve yargıdaki dönüşümü de içeren rejim değişikliği, bu tartışmalarının zayıflayarak neredeyse silinmesine yol açtı. Dünya çapında tanık olduğumuz ‘yükselen popülizm, faşizm, aşırı sağ’ ve ‘hakikat sonrası dönem’ tartışmaları etrafında konuşulan demokrasi krizi, pandemi koşullarıyla daha da derinleşti. Bu durum, devlet şiddeti, kurumsal ırkçılık, cezasızlık pratiklerine itiraz eden yeni ve güçlü eylemlilikler örneğinde gördüğümüz gibi, adalet ve hakikat nosyonları üzerine düşündürten yeni dinamikleri de beraberinde getirdi.

Böyle bir zamanda, dünya deneyimlerinin çeşitlenmesiyle gelişen ve zenginleşen geçiş dönemi adaleti alanı, şiddet döngüsüne yol açan toplumsal koşulları yeni dinamikler içerisinde anlayabilmek ve dönüştürebilmek için bize önemli bir mercek sunuyor. Yalnızca çatışma sonrası dönemler için değil, gündelik hayattaki barışı sağlamak için de kullanılabilir yöntem, araç ve yaklaşımlar öneriyor. Sistematik hak ihlallerinin tekrarlanmasının önüne geçmek, şiddetin temelinde yatan iktidar ilişkilerinin çoklu tezahürleriyle mücadele etmeyi gerektiriyor. Bu, medeni ve siyasal hak taleplerini yükseltirken, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerden kaynaklanan yapısal şiddet türlerini dışlayan, yasal odakla sınırlı, dar bir perspektifle değil, kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla hareket etmek anlamına geliyor.

Baskı ve çatışma ortamlarında şiddete maruz bırakılanlar, tekil bir adaletsizliğin bireysel kurbanları olan, homojen ve edilgen bir grup olmadığı gibi, şiddetin etki alanı da bu kişilerle sınırlı kalmıyor. Devletin negatif ve pozitif yükümlülüğünü ihlal ederek sorumlusu olduğu şiddet, derin yapısal eşitsizlikler ve sosyal dışlanma biçimleriyle yakından ilişkili. Bu nedenle, sadece devlet görevlilerinin fail olduğu şiddet biçimlerini değil, devletin farklı yükümlülüklerini yerine getirmeyerek güçlendirdiği veya göz yumduğu farklı şiddet biçimlerini ve bu şiddet biçimlerine karşı yürütülen toplumsal mücadele pratiklerini de değerlendirmek istiyoruz. Kurumsallaştırılmış bu iktidar ilişkilerini, tabandan geliştirilen, toplumsal hareketlerle şekillenen, biri diğerinin bir alternatifi olmayan, hem yargısal, yarı-yargısal hem de hukuk dışı mücadele pratiklerini içeren kesişimsel bir bakışla sorgulamaksızın, şiddet faillerinin cezazsız kalmadığı bir duruma geçişi sağlamak da mümkün değil.

Bu mercekte bakarak düzenleyeceğimiz sempozyumla geçiş dönemi adaleti alanını geniş bir perspektifle ele alıp, bu alanı Türkiye’deki şiddet biçimlerine karşı mücadele eden farklı grupların deneyimleri, pratikleri ve adalet taleplerini de içine alan disiplinler arası ve eleştirel bir çerçevede değerlendirmek istiyoruz.

Bu çerçevede, Hafıza Merkezi olarak Temmuz ayı içinde aşağıdaki temaları tartışan çalışmalar için bir tebliğ çağrısı yapmıştık;

Ceza adaleti / Cezasızlık

Onarıcı adalet

Hakikat arayışı

Adalet arayışında toplumsal hareketler / siyasi mobilizasyon biçimleri

Ulusal ve uluslararası mekanizmaların hukuki rolü

Hafızalaştırma / çatışan hafızalar / farklı hafıza çalışmaları

Hakikat ve adalet arayışında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele

Bu çağrımıza cevap olarak farklı disiplinlerden akademisyenler, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, bağımsız araştırmacılar, hak savunucuları, aktivistler, sivil toplum kuruluşu çalışanları geniş bir konu yelpazesinde çok sayıda başvuru gönderdiler.

27, 28, 29 Kasım tarihlerinde gerçekleşecek “Türkiye’de Geçiş Dönemi Adaleti: Dönüşen Özneler, Yöntemler ve Araçlar” sempozyumu işte bu tebliğ önerileri ile şekillendi.

1. OTURUM

CEZA YARGILAMALARINDA HAKİKAT VE ADALET

Kolaylaştırıcı - **Ayşegül Doğan**

Geçiş dönemi adaleti alanının başat mekanizmalarından biri olan ceza yargılamalarındaki adalet ve hakikat taleplerinin izledikleri farklı güzergahları, Türkiye'de son 40 yıl içerisinde işlenen ağır insan hakları ihlallerine ilişkin görülen davalar ve yürütülen hak mücadeleleri örnekleri üzerinden anlamaya çalışıyoruz.

İlk olarak, kamuyonca JİTEM davaları olarak bilinen yargılamaları Özlem Has, mahkeme salonlarında ortaya çıkarılmayan hakikat ve müştekilerin adalet arayışı perspektifinden inceleyecek. Hemen ardından, Yeşim Yaprak Yıldız aynı davalarda faillerin söylemlerinin şiddet eylemleri ile bu şiddet eylemlerini mümkün kılan toplumsal ve siyasal kültür ve ahlaka dair ne söylediğini irdeleyecek.

Son olarak, Adalet Arayana Destek grubu gönülleri iş cinayetleri davalarında süregelen cezasızlık pratiği karşısında ailelerin verdikleri hukuk mücadelesinin diğer toplumsal mücadele yöntemleri ile olan ilişkisi ve biraradalığı üzerine düşünecekler.

JİTEM Davaları Işığında Geçiş Dönemi Adaletini Tartışmak

Konuşmacılar: **Özlem Has**

14:00

14:20

Failin Sözü Bize Ne Söyler?

Türkiye'de Siyasal Şiddetin Failleri, İfşaatları ve İtirafı

Konuşmacılar: **Yeşim Yaprak Yıldız**

14:20

14:40

İş Cinayetleri Alanındaki Cezasızlıkla Hukuki Mücadele

Emek Örgütlenmesinin Asli Unsurlarından Biri Haline Gelebilir Mi?

Konuşmacılar: **Eylem Can , Berrin Demir , Aslı Odman , Tuğçe Tezer**

14:40

15:00

Sorular ve Cevaplar

15:00

15:30

2. OTURUM

SİVİL HAKİKAT ARAYIŞI, DÖNÜŞEN ÖZNELER VE MÜCADELE DENEYİMLERİ

Kolaylaştırıcı - **Burcu Karakaş**

Geçmişle yüzleşme çabasının kuşkusuz en önemli ayaklarından birini ağır insan hakları ihlallerine ve şiddet eylemlerine maruz kalan birey ve grupların, hâkim ve dışlayıcı hakikat anlatısına karşı verdikleri mücadele oluşturur. Ve bu içinden çıktıkları toplumun sınırlarını da aşabilen dönüştürücü bir eylemdir.

Bu oturumun ilk sunumunda Koçak ve Doğan, özellikle diasporada yaşayan ve kökleri Anadolu'ya dayanan Ermenilerin Anadolu'ya gelerek kökenlerine dair iz sürmesini teşvik eden programları ele alarak Türkiye'de sürdürdükleri hakikat arayışı süreçlerini inceliyor. İkinci oturumda, Göksu Özahışalı 12 Eylül askeri darbesinin cunta yönetimi sırasında tutuklanan sol örgüt üyelerinin kadın akrabaları üzerinden bir direniş ve toplumsal hafıza okuması yapıyor.

Son olarak, Türkiye'de feminist hareketin uluslararası sözleşmelerin izleme mekanizmaları etrafında yürüttüğü mobilizasyonlara odaklanan Elif Ege, kadınların başvurdukları mücadele yöntemlerini ve toplumsal ve siyasal müzakere yollarını irdeliyor.

Yakın Türkiye Tarihinde Ermeni Toplumunun Hakikat Arayışı

Konuşmacılar: **Aslı Ece Koçak , Zelaya Pelin Doğan**

16:00

16:20

12 Eylül Kadınları: Cunta Gölgesinde Sevgi, Değişim ve Karşı Eylemlilik

Konuşmacılar: **Göksu Özahışalı**

16:20

16:40

Bir Feminist Mücadele Pratiği Olarak

Uluslararası Sözleşmeler Etrafından Geliştirilen Mobilizasyonlar

Konuşmacılar: **Elif Ege**

16:40

17:00

Sorular ve Cevaplar

17:00

17:30

1. OTURUM

ÇATIŞAN HAFIZALAR VE HAKİKAT ANLATILARI

Kolaylaştırıcı - **Mehveş Evin**

Kolektif hafızanın inşası farklı hakikat anlatılarının karşı karşıya gelebildiği ancak güç eşitsizliklerinden azade olmayan bir alan olarak tarif edilebilir. Devletin resmi tarih anlatısı içerisinde görmezden gelinen, marjinalleştirilen, sessizleştirilen sosyal gruplar, hem "alternatif" bir hakikati hem de bu hakikati görünür kılacak yeni araç ve yordamları üretmek durumundadırlar. 10 Ekim Anıt Ağaçlar projesi üzerinden travmatik mirasla ilgilenmek, unutturmama borcu, dayanışmayla iyileşme çabasını ilk sunumda Hanife Kardelen Işık ele alacak. İkinci oturumda Esin Gülşen Mutlu, Ulucanlar Cezaevi'nin müzeleştirilmesi sürecini incelerken müzenin bu haliyle mağdurların adalet beklentisine, sonraki kuşakların eğitilmesi ihtiyacına ne kadar hizmet ettiği; gerçekliği ne ölçüde yansıttığı ve bir iktidar alanı olarak toplumsal hafızayı ne yönde şekillendirmeye çalıştığı gibi sorulara cevap arayacak. Üçüncü sunumda, Elif Can Türkiye tarihindeki savaş, isyan, polis şiddeti, darbe gibi olaylara bakışlarda resmi anlatıyla çatışan noktaları tarih-hafıza ikilisinin kavramsal irdelemesini temel alarak yeniden üretimin ve direnişlerin somut toplumsal koşullar içinde nasıl gerçekleştiğini tartışacak.

Bir Karşı-Anıt Olarak 10 Ekim Anıt Ağaçları

Konuşmacılar: **Hanife Kardelen Işık**

14:00

14:20

Bir Hafızalaştırma Örneği Olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi: Kimin Hafızası, Hangi Geçmişle Yüzleşme?

Konuşmacılar: **Esin Gülşen**

14:20

14:40

Tarih ve Hafıza Arasında Gençlik: Geçmişle Kurulan İlişkilere Kavramsal Bir Sorgulama

Konuşmacılar: **Elif Can**

14:40

15:00

Sorular ve Cevaplar

15:00

15:30

2. OTURUM

MEKAN, ŞİDDET VE HAFIZA

Kolaylaştırıcı - Işın Eliçin

Geçmişte yaşanan şiddetin hafızasının toplumsal bellekte nasıl muhafaza edildiğini ve/veya dönüştürüldüğünü, şiddetin meydana geldiği mekân üzerinden irdeleyen bu oturumun ilk sunumunda, Mehtap Tosun bugün bir müze olan Dersim Askeri Kışlası'nın dönüşme sürecini bir hafıza anıtının hizmet ettiği hafıza kurgusuna dair eleştirel bir bakış yöneltmek için inceliyor. İkinci sunumda, Önen ve Özahışalı Diyarbakır'ın Sur İlçesi'nde ilan edilen sokağa çıkma yasakları sonucunda kentte yaşanan mekânsal ve insani yıkım sonrasında devletin uyguladığı restorasyon politikalarının şehir sakinlerinin içinde yaşadıkları kültürel miras ile kurdukları ilişki üzerinde yarattığı etkiyi sorguluyor. Son sunumda, kamu yapılarının çatışmacı dili benimseyen bir resmi tarih anlatısına uygun olarak isimlendirilmesini birçok farklı coğrafyada gözlemlenebilen yaygın ve sürekli bir pratik olarak tespit eden Değirmencioğlu, tüm bu şiddet öğelerinin kamusal görünürlüğünün toplumsal barışın mümkün kılınması bağlamında nasıl değerlendirilmesi gerektiğini tartışacak.

**Toplumsal Belleği 'Restore' Etmek:
Dersim Askeri Kışlasının Müzeye Dönüşümü**

Konuşmacılar: Mehtap Tosun

16:00

14:20

İki Şehrin Hikayesi: Sur'un Öncesi ve Sonrası

Konuşmacılar: İdil Önen , Göksu Özahışalı

16:20

16:40

**Kamusal Alanın Çatışma Belleği Olmaktan Çıkarılması
ve Okul Adlarının Barışçıl Kılınması**

Konuşmacılar: Serdar Değirmencioğlu

16:40

17:00

Sorular ve Cevaplar

17:00

17:30

1. OTURUM

HAKİKAT ARAYIŞINDA YENİ MEDYA ARAÇLARI VE DİJİTAL İMKANLAR

Kolaylaştırıcı - **Beril Eski**

Günümüzde, iletişim teknolojisi alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak daha önceden ağırlıklı olarak elit bir grubun denetiminde olan arşiv ve hafızalaştırma çalışmaları daha demokratik koşullarda üretilmeye başlandı.

Bu oturumun ilk sunumunda Gaye Kuaş, kolektif hafızanın oluşturulmasında ve toplumsal sorunların gündem edilmesinde yeni medya araçlarının sunduğu olanakları ve sahip olduğu sınırlılıkları, kadincinayetleri.org, akpkarnesi.catlazzemin.com ve hafizakaydi.org gibi çeşitli web sitesi örnekleri üzerinden anlamaya çalışacak.

İkinci sunumun tebliğ sahipleri Bayram ve Doğan da görsel kayıtların ve arşivlerin güncel ve tarihsel hak ihlalleri, özellikle de devlet şiddeti bağlamında hakikat ve yüzleşme iddiasında bulunurken ortaya çıkardığı imkanları ve sorunları Türkiye'deki insan hakları siyaseti üzerindeki etkisini de merceğe alarak tartışacak.

Unutuşa Karşı Direniş; Yeni Medyanın Olanakları ve Sınırlılıkları

Konuşmacılar: **Gaye Kuas**

14:00

14:20

Görsel Kayıtlar Hesap Sorabilir Mi?

İnsan Hakları Arşivleri ve Geçiş Dönemi Adaleti

Konuşmacılar: **Sidar Bayram , Duygu Doğan**

14:20

14:40

Sorular ve Cevaplar

14:40

15:10

2. OTURUM

HAFIZALAŞTIRMA ARACI OLARAK SİNEMA

Kolaylaştırıcı - **Melis Behlil**

Türkiye tarihindeki büyük felaketlerin öznelere tarafından üretilen sinema yapıtlarını merceğe alan bu oturumun ilk sunumunda Tebessüm Yılmaz, Kürt sinemasını devletin ayrımcı resmi tarih yazımına karşı kolektif ve bireysel bir direnme aracı ve toplumsal barışın inşası yolunda önemli bir aktör olarak tarif ederken, filmlere feminist bir perspektiften bakıyor. İkinci sunumda da Onur Aytaç, Saroyan Ülkesi isimli belgesel filmi odağa alarak geçmişle yüzleşme, hakikati açığa çıkarma ve bir karşı-hafıza oluşturma bağlamında kültürel üretimlerin işlevi üzerine konuşacak.

Hakikat ve Adalet Arayışında Bir İmkan Olarak Kürt Sineması

Konuşmacılar: **Tebessüm Yılmaz**

15:40

16:00

Belgesel Sinemada Kişisel Olandan

Toplumsal Belleğe Geçmişle Yüzleşme: Saroyan Ülkesi

Konuşmacılar: **Onur Aytaç**

16:00

16:20

Sorular ve Cevaplar

16:20

16:50

HAKİKAT ADALET VE HAFIZA MERKEZİ

Ömer Avni Mahallesi İnönü Caddesi

No: 14 Akar Palas Kat: 1

Gümüşsuyu, 34427, İstanbul

0212 243 32 27

info@hafiza-merkezi.org

**CONSULATE GENERAL
OF SWEDEN**